

УДК 339.977

С.О. Радзієвська, канд. екон. наук, доцент
кафедри світового господарства і
міжнародної економічної інтеграції,
Український державний університет фінансів і міжнародної торгівлі

ЄС В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена аналізу виконання Лісабонської стратегії і Лісабонської програми ЄС. Авторка розглядає вплив світової фінансової кризи на можливі зміни у стратегії розвитку ЄС «Європа — 2020», а також зосереджується на інтеграційних перспективах України у цьому контексті.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: світова фінансова криза, єврозона, структура ЄС, стратегія розвитку ЄС, вступ України до ЄС.

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена анализу выполнения Лиссабонской стратегии и Лиссабонской программы ЕС. Автор исследует влияние мирового финансового кризиса на возможные изменения в стратегии развития ЕС «Европа — 2020», а также рассматривает интеграционные перспективы Украины в этом контексте.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: мировой финансовый кризис, еврозона, структура ЕС, стратегия развития ЕС, вступление Украины в ЕС.

ABSTRACT. The article deals with the analysis of the EU implementation of the Lisbon Strategy and the Lisbon Programme. The author describes the influence of the world financial crisis on the possible changes in the EU Development Strategy «Europe — 2020», as well as focuses on the integration prospects for Ukraine in the context.

KEY WORDS: world financial crisis, euro zone, EU structure, EU development strategy, Ukraine's joining the EU.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза серйозним чином вплинула на функціонування Європейського Союзу (ЄС) і створила передумови змін у стратегії розвитку ЄС в умовах глобальної нестабільності. Передусім йдеться про можливість у найближчій і віддаленій перспективах виходу ряду країн-членів ЄС з єврони, а також певних змін у системі управління об'єднанням. В умовах продовження кризи виникає проблема ймовірного коректування стратегії розвитку ЄС «Європа—2020», яка може викликати певні зміни у розвитку взаємовідносин України з ЄС.

Аналіз останніх досліджень. Серед досліджень, присвячених впливу світової фінансової кризи на розвиток ЄС і Україну та відносини між ними, слід відмітити праці зарубіжних учених Д. Долгова, П. Кругмана, Ю. Шишкова, українських вчених І. Бураковського, В. Геєця, М. Дудченка, Я. Жаліла, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, Ю. Пахомова, А. Поручника, А. Румянцева, В. Сіденка, А. Філіпенка, О. Шнипка, О. Шниркова. Аналіз цих досліджень дозволяє зробити висновок, що внаслідок прийняття до ЄС країн із різним ступенем розвитку, ЄС стає особливо чутливим до впливу світової фінансової кризи, потребує суттєвих змін своєї структури і механізму взаємодії країн-членів, що ускладнює вступ до нього України.

Метою дослідження є виявлення спричинених дією світової фінансової кризи і викликаной нею глобальної нестабільності можливих змін у стратегії розвитку ЄС «Європа—2020» і їх вплив на інтеграційні перспективи України.

Основні результати дослідження. На саміті в Лісабоні у березні 2000 року Європейська Рада визначила для ЄС стратегічну мету: стати найконкурентнішою і найдинамічнішою в світі економікою, основою на знаннях, здатною до безперервного гармонійного зростання, створення більше і кращих робочих місць і тіснішого соціального гуртування [1, с. 417]. У 2001 р. країни-члени ЄС прийняли цю Лісабонську декларацію [2, с. 145]. Досягнення цієї мети передбачало вирівнювання економічного і політичного розвитку всіх країн — членів ЄС. Лісабонська стратегія починалась як широкомасштабна програма, спрямована на посилення конкурентних позицій ЄС у світі і передбачала проведення реформ у країнах — членах ЄС. Однак, її реалізація фактично не відбувалась у зв'язку з відсутністю відповідальності за її виконання як на рівні союзних органів, так і країн — членів ЄС. У 2005 р. програму модернізували, при цьому мета, що передбачала утворення найбільш конкурентоздатної економіки світу, була виключена, а пріоритетом стали економічне зростання та зайнятість. Було створено механізм спостереження за реалізацією національних програм, що були зв'язані з Лісабонською стратегією, та підвищена відповідальність та компетентність різних економічних і соціальних органів на інтеграційному, національному та регіональному рівнях [3, с. 44—53; 4, с. 108]. Об'єктивні критерії свідчать про те, що у цілому Лісабонська стратегія призвела країни ЄС до конкретних дій, спрямованих на посилення їх зростання і покращання динаміки їх розвитку. Деякі країни досягли значних успіхів. Разом з тим результати застосування цих критеріїв дозволило виявити суттєві розходження між країнами-членами ЄС у рівнях досягнутих результатів. При цьому було виявлено значне відставання середнього рівня досягнення розглядуваних параметрів ЄС-27 від їх рівня, досягнутого США та Східною Азією, і одночасно підкреслювалось значне відставання США та Східної Азії за більшістю параметрів від скандинавських країн — членів ЄС — Швеції, Фінляндії та Данії [4, с. 109].

Фінансова криза і економічний спад примусили ЄС розробити нову економічну стратегію «Європа—2020», яка і була прийнята у 2010 р. Стратегія ЄС «Європа—2020» мала допомогти державам — членам Євросоюзу подолати наслідки глобальної кризи й повернутися на шлях сталого розвитку. Вважається, що стратегія «Європа—2020» розкриває європейську соціально-економічну концепцію XXI ст., яка включає такі три основних фактора зміцнення економіки (базові стратегічні цілі):

1. Розумне зростання: розвиток економіки, основою якої є знання та інновації.
2. Стійке зростання: створення економіки, основою якої є доцільне використання ресурсів, екології і конкуренції.
3. Всеохоплююче зростання, що сприятиме підвищенню рівня зайнятості населення, досягненню соціальної і територіальної згоди.

Заслужують на увагу цільові орієнтири, які ЄС має досягти до 2020 р.:

1. 75 % населення у віці 20—64 років повинні бути працевлаштовані.
2. 3 % ВВП ЄС повинні бути інвестовані в НДДКР (R&D, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи).

3. Викиди парникових газів необхідно скоротити на 20 % порівняно з рівнем 1999 р., енергоефективність ВВП повинна зрости на 20 %; до 20 % необхідно довести долю відтворюваних джерел в енергобалансі і на 30 % знизити забруднення оточуючого середовища.

4. Частка учнів, що кинули школу, не повинна перевищувати 10 %. Не менш, як 40 % молоді має мати вищу освіту.

5. необхідно скоротити чисельність мало забезпечених на 20 млн. осіб [4, с. 109—110].

Утворення і розвиток ЄС відбувався приєднанням до нього країн з різним рівнем економічного розвитку. Цілком логічно стверджувати, що з часом ця різниця повинна була б зменшуватися. Тобто, з часом ЄС мав би складатися з країн з одним рівнем економічного і соціального розвитку і відповідно з одним рівнем їх прав і відповідальності за стан ЄС як єдиного цілого, за його місце і роль у світовій економічній системі. Разом з тим слід відзначити, що в процесі розвитку ЄС спостерігається диференціація країн ЄС з точки зору їх прав, зокрема, у області фінансів і валютної політики. Так, з підписанням 7 лютого 1992 року Договору про Європейський Союз (Маастрихтського договору) відбулась інтеграція фінансових систем країн ЄС шляхом створення Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ), до якої ввійшли Європейський центральний банк (ЄЦБ), Національні центральні банки країн ЄВС. Національні банки країн ЄС, які не були членами ЄВС, ввійшли до складу ЄСЦБ з особливим статусом: вони могли проводити незалежну монетарну політику, але не мали права голосу при вирішенні питань, пов'язаних з єдиною валютною політикою країн-членів ЄВС [5, с. 73]. Таким чином створена **структура ЄС передбачала наявність двох груп країн-членів ЄС**: перша група країн мала право голосу при вирішенні питань, пов'язаних з єдиною валютною політикою країн-членів ЄВС, але одночасно з цим не могла проводити незалежну монетарну політику, друга — навпаки, не мала права голосу при вирішенні питань, пов'язаних із єдиною валютною політикою країн-членів ЄВС, але могла проводити незалежну монетарну політику. Перша група країн мала кращі можливості до вирівнювання ступеню їх розвитку, ніж друга група. Наступним стало завдання перетворення в рамках ЄС ЄВС у Валютний союз і запровадження замість ЕКЮ єдиної європейської валюти Євро [1, с. 525—537]. Результатом її рішення стало утворення єврозони, до якої спочатку входили 11 країн-членів ЄС, а нині — 17 (Австрія, Бельгія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Фінляндія, Франція, Греція, Словенія, Кіпр, Мальта, Словаччина, Естонія).

Таким чином, **сучасний стан ЄС дозволяє визначити його як неоднорідну регіональну структуру**, складові якої характеризуються різним рівнем економічного і політичного розвитку і формують дві валютні зони — зону євро і зону країн з власною валютою. Тобто, на сучасному етапі розвитку ЄС можна визначити як неоднорідне утворення, що складається з наступних чотирьох груп країн, що входять до: 1) ядра і зони євро; 2) ядра і зони власної валюти; 3) периферії і зони євро; 4) периферії і зони власної валюти.

Виходячи з такої структури ЄС і значної неоднорідності її складових з великим ступенем вірогідності можна було передбачати, що світова фінансова криза по-різному мала вплинути на країни — члени ЄС. Цьому безперечно сприяла і

та особливість фінансової системи, яка була передбачена Маастрихтським договором. Відповідно до Маастрихтських угод головною умовою успішної діяльності ЄСЦБ вважалась її незалежність від національних установ. ЄЦБ відповідно до Маастрихтських угод є повністю самостійний і незалежний від країн, що його створили. Основними принципами, на яких побудований ЄЦБ, були: політична незалежність, яка проявлялась в тому, що рішення ЄЦБ не повинні знаходити ухвалення з боку урядів чи будь-яких органів Європейського Союзу, повна автономія прийняття рішень, які стосуються валютної сфери, заборона кредитування державного сектору, заборона ліквідувати дефіцит державного бюджету будь-якої з країн-учасниць шляхом емісії [5, с. 71—72]. Таким чином, з утворенням ЄЦБ країни-учасниці втратили можливість проводити незалежну монетарну політику та узгоджувати натурально-речовий та грошово-вартісний аспекти виробництва. На рівні ЄС також відбулось певне послаблення можливостей ефективного управління економічними процесами керівництвом ЄС внаслідок неможливості для них прямого впливу на ЄСЦБ і тим самим на фінансові процеси, які в ринкових умовах визначають економічні процеси.

Теоретично обґрунтованим є положення про те, що обмеження ефективного управління економічними процесами веде до погіршення стану економіки, а відповідно — і її фінансової системи. Очевидно, що це положення є актуальним і для ЄС. За умов відсутності узгодженості між діями органів економічної і фінансової (монетарної) влади може встановитися позитивний зворотній процес, що вестиме до прогресуючого погіршення стану як окремих країн-членів, так і всього ЄС. Це погіршення супроводжуватиметься послабленням інтегрованості і посиленням диференціації країн-членів ЄС. Саме такий процес розвивається в ЄС у зв'язку з дією світової фінансової кризи. Про це свідчать такі дані (табл. 1), які містяться у ЄвроМеморандумі 2012 «Європейська інтеграція на перехресті доріг: посилення демократії заради стабільності, солідарності та соціальної справедливості», який ґрунтується на результатах дискусій і виступах, що відбулись на 17-ій студії, присвяченій альтернативній економічній політиці в Європі, що була організована Групою Євромемо і проходила 16-18 вересня 2011 р. у Відні (Австрія) [6].

Наведені в табл. 1 дані свідчать про різну силу впливу світової фінансової кризи на країни ЄС. Особливої уваги заслуговують країни периферії еврозони

Таблиця 1

ЗРОСТАННЯ ВВП, БЕЗРОБІТТЯ ТА ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТНІ В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС, %

	Ядро евро зони								
	ЄС 27	ЄС 17	Бельгія	Німеччина	Франція	Люксембург	Нідерланди	Австрія	Фінляндія
ВВП 2010-11	1,7	1,4	2,3	2,5	1,7	3,3	1,9	2,3	3,6
ВВП пік 2011	-0,8	-1,0	1,7	0,8	0,5	0,5	0,0	0,7	-1,4
Безробіття 2011	9,5	10,0	7,0	6,1	9,8	4,6	4,1	3,9	7,8
Зарплатня реальна 2010-11	-0,3	-0,3	-0,2	0,5	-0,1	-12,0	0,9	-0,3	-0,5
Зарплатня пік 2011	-0,4	-0,4	-1,5	0,2	-0,1	-1,2	0,3	-0,3	-0,5

Продовження табл. 1

			Периферія євросони					Інша євросона		
	ЄС 27	ЄС 17	Ірландія	Греція	Іспанія	Італія	Португалія	Кіпр	Словенія	Словачія
ВВП 2010-11	1,7	1,4	0,7	-3,2	0,7	1,9	-2,2	1,5	1,8	3,5
ВВП пік 2011	-0,8	-1,0	-9,6	-10,0	-3,1	-3,4	-3,4	0,7	-4,9	2,5
Безробіття 2011	9,5	10,0	14,4	16,7	21,0	8,0	12,5	0,5	7,9	13,3
Зарплатня реальна 2010-11	-0,3	-0,3	-1,3	-3,3	-1,7	-1,0	-3,6	0,5	-0,2	0,3
Зарплатня пік 2011	-0,4	-0,4	-1,3	-11,1	-3,7	-1,0	-3,7		-0,2	7,1

Продовження табл. 1

			Північні країни ЄС		
	ЄС 27	ЄС 17	Данія	Швеція	Велика Британія
ВВП 2010-11	1,7	1,4	1,6	4,2	1,6
ВВП пік 2011	-0,8	-1,0	-3,0	4,4	-2,2
Безробіття 2011	9,5	10,0	7,3	7,4	8,0
Зарплатня реальна 2010-11	-0,3	-0,3	-0,8	1,6	-0,1
Зарплатня пік 2011	-0,4	-0,4	-0,8	0,8	-1,6

Продовження табл. 1

			Східні країни ЄС							
	ЄС 27	ЄС 17	Болгарія	Чеська республіка	Естонія	Латвія	Литва	Угорщина	Польща	Румунія
ВВП 2010-11	1,7	1,4	2,7	2,0	4,2	2,7	4,4	2,6	4,3	1,2
ВВП пік 2011	-0,8	-1,0	-2,7	-0,2	-11,4	-18,1	-9,3	-3,1	9,8	-7,0
Безробіття 2011	9,5	10,0	11,5	6,8	12,8	16,2	15,6	10,9	9,5	7,3
Зарплатня реальна 2010-11	-0,3	-0,3	3,2	0,3	0,8	-1,7	0,2	-1,3	2,0	-4,2
Зарплатня пік 2011	-0,4	-0,4	9,5	1,9	-3,8	-22,9	-17,8	-11,8	4,6	-16,9

Джерело: [6, р. 10].

Греція, Іспанія, Португалія та Італія. Саме розвиток економічних процесів в цих країнах утворив проблему кризи євросони, її стабільності, можливості розширення, або, навпаки, звуження і, навіть, розпаду [7, 8]. Дані табл. 1 свідчать про те, що у найскладнішій ситуації знаходиться Греція, яка до того ще має великий державний борг, що станом на 28.02.2012 р. становив 377267397260 дол.

США [9, с. 66]. Слід відзначити, що саме відносно Греції виникли побоювання щодо її дефолту і виходу із єврозони, і, щоб уникнути цього, на рівні ЄС були прийняті екстраординарні заходи. Вони зводилися до списання частини її боргу, виділення пільгових кредитів і одночасно до зобов'язання Греції запровадити режим жорсткої економії. Сутність цього режиму зводилась до обмеження державних витрат, що вело до скорочення зайнятості і згорання соціальних програм, тобто до погіршення матеріального і соціального стану грецького народу. ***Гасло необхідності запровадження обмежень стало основою політики ЄС відносно Греції.***

Жорсткі заходи економії щодо Греції, запропоновані союзною владою ЄС, а, навіть, скоріше Німеччиною та Францією, викликали велику негативну реакцію не тільки у населення Греції, але й у певної частини науковців ЄС, про що свідчить зміст вище згаданого ЄвроМеморандуму 2012 «Європейська інтеграція на перехресті доріг: посилення демократії заради стабільності, солідарності та соціальної справедливості», а також виступи учасників і матеріали 18 конференції з альтернативної економічної політики «Необхідність фундаментальних змін у політиці», яка відбувалась 28-30 вересня 2012 р. у Познані (Польща). Слід також зазначити, що як в ЄвроМеморандумі 2012, так і під час 18-ої конференції з альтернативної економічної політики «Необхідність фундаментальних змін у політиці» висловлювалась думка, що та політика обмеження, яка зараз пропонується для Греції, з часом буде поширена і на інші країни — члени ЄС і призведе до погіршення рівня життя в країнах.

Причиною ситуації, що склалась у ЄС, логічно вважати те, що Лісабонська стратегія 2000 р. ставила перед ЄС за мету досягти такої ж економічної могутності, як і США [3, с. 4] і тим самим вивести євро на рівень світової валюти, здатної успішно конкурувати з доларом США. Та вже на початку XXI ст. співвідношення темпів розвитку економіки США та ЄС було не на користь ЄС. Сучасна світова фінансова криза ще більше ускладнила стан ЄС як одного з трьох центрів світової господарської системи. Джерелом світової фінансової кризи, як відомо, були США, перший і найважливіший центр світової господарської системи, що імітує долари, які разом із євро обслуговують світову економічну систему і таким чином є основними складовими світової фінансової системи при безперечному домінуванні долара США. З цього цілком логічно дійти висновку, що долар США і євро утворюють на світовому фінансовому ринку ситуацію конкуренції, у якій євро намагається в конкурентній боротьбі одержати певну його частку. При цьому слід враховувати те, що якщо економічною основою долара США, принаймні формально, є господарство США, то економічною основою євро слід вважати економіку не всіх країн — членів ЄС, а тільки тих, які формують єврозону. Наявна ситуація у світовій економіці свідчить про те, що хоча світова фінансова криза і виникла в США, її наслідки призвели до програшу євро у конкурентній боротьбі з доларом США. Цьому логічно відповідає і ослаблення економічного підґрунтя євро — єврозони ЄС, де ситуація настільки загострилася, що ряд країн, зокрема Греція, стикаються з проблемою можливого виходу з єврозони. За цих умов ускладнюється досягнення стратегічної мети ЄС вирівнювання розвитку і відповідно — вступу до єврозони і її ядра всіх країн — членів ЄС. Таке вирівнювання в сучасних умовах дії світової фінансової кризи може викликати протидію тих

країн ядра ЄС, за рахунок яких буде відбуватися підняття рівня країн периферії ЄС і яке буде супроводжуватися значними для них втратами, здатними викликати в них соціальну напругу і нестабільність. Необхідно враховувати й те, що за умов погіршення стану ЄС певні країни його ядра можуть перейти на периферію, а єврозони — вийти з неї. Це і призведе до послаблення інтегрованості і посилення диференціації країн — членів ЄС.

Ініціаторами таких ймовірних змін структури ЄС можуть стати провідні країни ядра і єврозони, які не захочуть ціною своїх певних втрат підтримувати існуючу структуру ЄС.

Таким чином, аналіз становлення і розвитку ЄС дозволяє зробити висновок, що сучасна структура ЄС може істотним чином змінюватися як внаслідок певної незбалансованості в управлінні ним з боку органів економічної і фінансової (монетарної) влад, так і в результаті дії суперечностей інтересів ЄС як єдиного цілого і окремих найбільш розвинених країн ядра і єврозони. Викликати такі зміни можуть передусім зовнішні по відношенню до ЄС фактори. Це підтверджують ті процеси, які зараз спостерігаються в ЄС в умовах діючої з 2008 р. світової фінансової кризи. Ці процеси закономірно стають об'єктом дослідження провідних учених-міжнародників [10].

В резюме ЄвроМеморандуму зазначається, що криза єврозони несе в собі загрози для європейської інтеграції. Підкреслюється, що замість того, щоб обмежити права фінансових установ, які є причиною кризи, європейське керівництво запровадило програму обмежень для Греції та інших країн периферії єврозони. Цим підтверджується зроблений вище висновок відносно структури ЄС і його механізму взаємодії управління фінансовими (монетарними) і економічними процесами.

Заслугує на увагу викладений в ЄвроМеморандумі погляд на вплив процесів, що відбуваються в єврозоні, на перспективи вступу до ЄС країн-кандидатів і на взаємовідносини з країнами-сусідами, зокрема з Україною і Білоруссю. В цілому висловлюється стримана думка щодо вступу цих країн до ЄС, особливо це торкається Білорусі. При цьому вважається, що Україна притримується багатополосної зовнішньої політики між ЄС та Росією [6, р. 33].

Україна сподівається одержати у найближчій час статус асоційованого члена ЄС, кандидата до вступу до ЄС. Розширення ЄС шляхом прийняття до його складу країн-кандидатів до вступу залежить передусім від успіхів політичного і економічного розвитку ЄС у цілому і окремих формуючих його країн, а також від впливу на нього цього розширення. Вступ до ЄС нових країн призведе до збільшення в ЄС її периферії і зони власної валюти, тому що всі країни-кандидати до вступу, асоційовані члени ЄС, за рівнем свого розвитку зможуть увійти само до цих складових ЄС.

У світлі процесів, що відбуваються в ЄС під впливом світової фінансової кризи і несуть в собі загрозу збільшення периферії і зони власної валюти, тобто послаблення європейської інтеграції [6, р. 7—21], цілком логічно виникає ймовірність того, що ЄС може в подальшому дотримуватися двох стратегій:

— стратегії утримування від прийому нових членів до тих пір, поки структура ЄС покращиться за рахунок скорочення периферії і зони власної валюти і відповідного збільшення ядра і єврозони;

— стратегії прийняття нових членів і одночасно з цим серйозної зміни механізму взаємодії всередині ЄС між країнами ядра і периферії, єврозони і зони власної валюти.

У разі прийняття ЄС першої з цих двох стратегій вступ України до ЄС віддаляється на строк удосконалення структури ЄС. Якщо ж ЄС прийме другу стратегію свого структурного розвитку, то вступ України до ЄС стає значно більшою мірою залежним від її політичного і економічного розвитку. Але ймовірна значна зміна механізму взаємодії всередині ЄС може суттєво змінити умови і наслідки вступу України до ЄС.

Розглянемо динаміку розвитку інтеграційних процесів між Україною і країнами ЄС на базі торговельно-економічних відносин за допомогою коефіцієнта розширення (звуження) інтеграції $K_{ri} = Z_{vt} / Z_{zt}$, де Z_{vt} — коефіцієнт зростання товарообігу розглядуваної країни з країнами об'єднання; Z_{zt} — коефіцієнт зростання загального товарообігу розглядуваної країни [11, с. 106—107]. При $K_{ri} > 1$ відбувається розширення інтеграції, $K_{ri} < 1$ — її звуження, а $K_{ri} = 1$ — стабілізація. Результати розрахунків значень коефіцієнта розширення (звуження) інтеграції відображає табл. 2.

Таблиця 2

**ДИНАМІКА КОЕФІЦІЄНТА РОЗШИРЕННЯ (ЗВУЖЕННЯ)
ІНТЕГРАЦІЇ МІЖ УКРАЇНОЮ І КРАЇНАМИ ЄС**

Роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
K_{ri}	1,06	1,06	1,07	0,95	0,96	1,06	0,98	0,95	0,96	0,96	1,0

Джерело: розраховано авторкою за [12, 13, 15, с. 7, 8]. Тренд: $Y = -0,0092X + 1,058$.

Дані табл. 2 свідчать про те, що процес інтеграції між Україною та країнами ЄС характеризується як нерівномірний. Тренд дозволяє констатувати, що на розглядуваному відрізку часу інтеграція між Україною та країнами ЄС має тенденцію зменшення розширення. Дані дозволяють також виявити і вплив на процес інтеграції розширення ЄС у 2004 р., яке спочатку зменшило звуження і сприяло поширенню інтеграції України з ЄС, а потім — її звуженню. Це пояснюється тим, що підприємства нових членів ЄС мали стабільні зв'язки з підприємствами України за часів існування СРСР. З їх реформуванням і переорієнтацією в межах ЄС ці зв'язки зменшувалися і навіть розривалися і це впливало на динаміку змін коефіцієнта розширення (звуження) інтеграції. У 2009 р. світова фінансова криза призвела до більшого зменшення товарообігу з країнами ЄС, ніж загального товарообігу України. Це і викликало відповідне звуження інтеграції України з країнами ЄС.

Наведені дані підтверджують висновок про вплив викликаних світовою фінансовою кризою структурних перетворень в ЄС на вступ до нього України.

Кумулятивний коефіцієнт розширення інтеграції в торгівлі товарами і послугами за період 2000—2011 рр. між Україною і країнами ЄС дорівнює 1,008 і свідчить про незначне розширення інтеграції з країнами ЄС. Негативний вплив на розвиток інтеграційних процесів між Україною і ЄС може справити існуючий характер зростання товарообігу, який характеризується трансформацією позитивного сальдо у негативне сальдо з постійним зростанням останнього (крім 2009 р.), що відображає табл. 3.

Таблиця 3

**ДИНАМІКА САЛЬДО ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ І ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ
З КРАЇНАМИ ЄС, МЛН ДОЛ. США**

Роки	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Товари	820,9	1462,2	-1958,5	4106,7	-302,3	-10738,9	-5893,4	-6037,9	-7780,7
Послуги	660,8	661,9	467,8	477,5	383,2	229,2	-21,5	182,6	221

Джерело: [12, 13, 14, с. 6].

Очевидно, що в разі вступу України до ЄС останній не тільки втрачає доходи від торгівлі товарами з Україною, але й отримує країну з негативним сальдо торгівлі товарами і послугами (-6,657 млрд дол. США у 2011 році [15, с. 8]) і значним валовим зовнішнім боргом (на 01.01.2012 р. — 126,2 млрд дол. США [16, с. 89]).

Тому видається логічним дійти висновку, що у сучасних умовах структурної перебудови і ймовірної значної зміни механізму внутрішньої взаємодії країн-членів ЄС термін вступу до нього України визначається цими процесами. Можна погодитися з думкою про те, що вступ до ЄС не повинен ставати самоціллю для України, її метою має бути досягнення європейських економічних стандартів [17, с. 128; 18, с. 254].

Висновки. Викладений аналіз дозволяє стверджувати те, що сучасний стан ЄС характеризується як нестабільний і слід допускати ймовірність наявності двох стратегій розвитку його структури. За цих умов логічно вважати нереальною можливість близького у часі вступу України до ЄС, дата якого скоріше за все переноситься у віддалене майбутнє.

Перспективи подальших розвідок. Ситуація в ЄС в значній мірі залежить від результатів впливу прийнятих на світовому рівні заходів, спрямованих на подолання світової фінансової кризи. У міру реалізації цих заходів слід аналізувати зміни, що відбуватимуться у розвитку ЄС, і з їх врахуванням на рівні України приймати науково обґрунтовані рішення, спрямовані на визначення оптимального шляху інтеграції України до світової економіки.

Література

1. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Д. Дайнен, М. Марченко (пер. з англ.). — К.: К.І.С., 2006. — 696 с.
2. Кизим Н.А. Концентрация экономики и конкурентоспособность стран мира: Монография / Н.А. Кизим, В.М. Горбатов. — Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. — 216 с.
3. Захарова Н.В. ЕС: от Лиссабонской стратегии к Лиссабонской программе / Н.В. Захарова // Современная Европа. — 2008. — № 3. — С. 43—57.
4. Бордяшов Е.С. Перспективы реализации новой стратегии развития Европейского союза — «Европа — 2020» / Е.С. Бордяшов // Вестник МГИМО. — 2012. — № 3 (24). — С. 108—112.
5. Заблоцька Р.О. Європейський Союз: реалії та перспективи розвитку // Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: Монографія / [А.С. Філіпенко (кер. авт. кол.), В.С. Будкін, М.А. Дудченко та ін.]. — К.: Знання України, 2004. — С. 50—90.
6. L'intégration européenne à la croisée des chemins: approfondir la démocratie pour la stabilité, la solidarité et la justice social. EuroMemorandum 2012. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.euromemo.eu/euromemorandum/index.html>

7. *Макарчев В.* После четырех дней оптимизма еврозона ЕС вступает в новую фазу усиливающегося финансового кризиса. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.itar-tass.com/c188/466668.html>
8. Евросоюзу нужно готовиться к возможному распаду еврозоны — глава МИД Финляндии. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.vedomosti.ru/finance/news/2012/08/17/2993371>
9. *Зубкова А.Б.* Світова економіка: загроза дефолту та кредитні рейтинги провідних країн / А.Б. Зубкова // Вісник національного технічного університету «ХПІ». — 2012. — № 11. — С. 63–70.
10. *Шишков Ю.* Кризис еврозоны: выводы для архитекторов ЕврАзЭС / Ю.Шишков // Мировая экономика и международные отношения. — 2012. — № 6. — С. 13–22.
11. *Сергеев В.П.* Международное социалистическое разделение труда: показатели и тенденции развития / В.П. Сергеев. — М.: Мысль, 1979. — 228 с.
12. Географічна структура експорту-імпорту товарів. Держстат України, 1998—2012. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/gu_u.html
13. Географічна структура експорту-імпорту послуг. Держстат України, 1998—2012. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/gsp_u.html
14. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2011 році: Стат. зб. / Державна служба статистики України. — К., 2012. — 242 с.
15. Зовнішня торгівля України: Стат. зб. / Державна служба статистики України. — К., 2012. — 102 с.
16. Платіжний баланс і зовнішній борг України. 2011 рік. — К., 2012. — 123 с.
17. *Андрюшкина Е.А.* Перспективы вступления Украины в Европейский Союз / Е.А. Андрюшкина // Економічна теорія в умовах глобалізації економіки. Тези доповідей і виступів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (14-15 березня 2012 року) / заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Дмитриченко Л.І. — Донецьк: Юго-Восток, 2012. — С. 126—128.
18. *Сидорук Т.В.* Політика сусідства Європейського Союзу у Східній Європі: модель інтеграції без членства: монографія / Т.В. Сидорук. — Львів: ПАІС, 2012. — 444 с.

Статтю подано до редакції 10.10.2012 р.

УДК 330.342.172:339.9 (477)

Б.Я. Кузник, д-р екон. наук, професор,
Л.М. Радченко, аспірантка,
 асистент кафедри міжнародної економіки,
Ю.О. Кирпота, студентка,
 Полтавський національний технічний
 університет імені Юрія Кондратюка

АКТИВІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто теоретичні питання створення і особливості функціонування спеціальних (вільних) економічних зон закордоном. Проаналізовано ефективність діяльності ВЕЗ в Україні. Виділено проблеми, які гальмують подальший розвиток українських ВЕЗ.